

POLYMORPHISME VAN DE KLEINE JAGER (STERCORARIUS PARASITICUS)

Inleiding.

Hoewel het onderzoek naar uiterlijk en verspreiding van de diverse kleurvormen van de Kleine Jager in principe puur uit persoonlijke interesse van ondergetekende voortvloeide, bleek, na diverse gesprekken met CvZ.-leden (ea.), een zo grote belangstelling te bestaan voor de resultaten dat enkele in deze vorm gepubliceerd worden.

Onderstaand worden een type-indeling van de adulte Kleine Jager alsmede een overzichtekaart van het West-Palaeearctisch verspreidingsgebied (plus Oost Groenland) waarop aangegeven de "polymorph ratio-cline" (zie Southern 1943) geleverd.

Dit artikel is in alle opzichten betrekkelijk pretentieloos maar tracht enige nadere informatie betreffende Stercorarius parasiticus te geven welke mogelijkerwijze van pas zou kunnen komen in het veld of bij literatuuronderzoeken.

1. Indeling van de diverse kleurfasen.

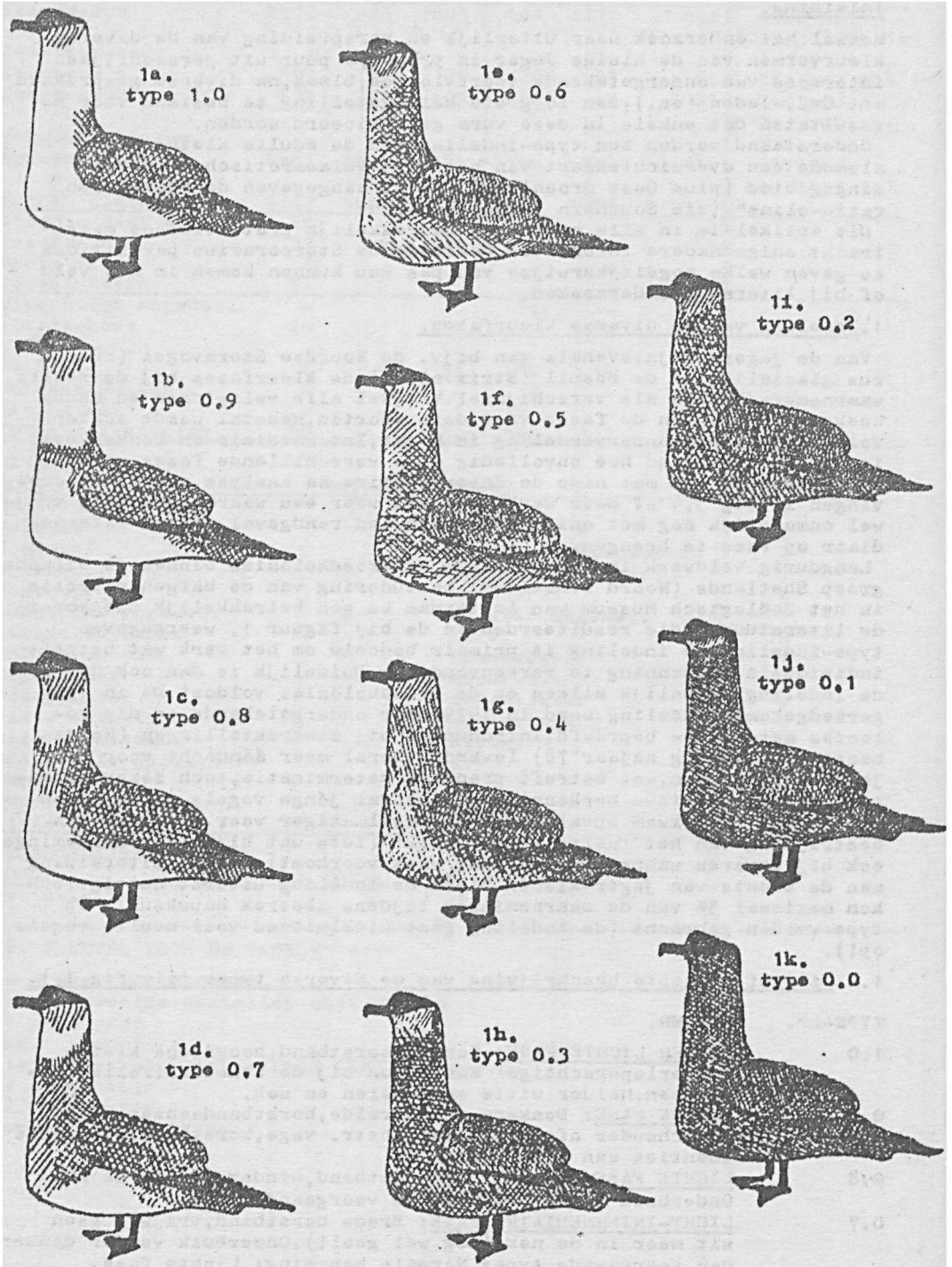
Van de jagers zijn, evenals van bijv. de Noordse Stormvogel (Fulmarus glacialis) en de Bosuil (Strix aluco), de kleurfasen bij de meeste waarnemers bekend als verschillend. Vrijwel alle veldgidsen en handboeken beschrijven de fasen voor deze soorten. Meestal wordt echter volstaan met een onderverdeling in Licht, Intermediair en Donker. Het is echter opvallend hoe onvolledig deze verschillende fasen worden beschreven en dan met name de Intermediaire. Na analyse van de beschrijvingen in zeg 3, 4 of meer werken is het voor een waarnemer zelfs vrijwel onmogelijk nog met enige zekerheid een randgeval of een Intermediair op fase te brengen.

Langdurig veldwerk in 1978 en 1979 op broedkolonies binnen de eilandengroep Shetlands (Noord Schotland), bestudering van de balgencollectie in het Zoologisch Museum van Amsterdam en een betrekkelijk uitgebreide literatuurstudie resulteerden in de bij figuur 1. weergegeven type-indeling. De indeling is primair bedoeld om het werk wat betreft individuele herkenning te vereenvoudigen. Duidelijk is dan ook dat de indeling eigenlijk alleen op de broedkolonies voldoet. De in 1978 gereedgekomen indeling werd in 1979, door ondergetekende, op die kolonie met succes beproefd. Introductie bij zeetrekkingen (Hondsbosche Zeewering najaar '78) leverde vooral meer aandacht voor de jagers op hetgeen, wat betreft preciese determinatie, toch zeker lucratief bleek. Positieve herkenning van vooral jonge vogels en ex. van de Donkere fase kwam opvallend veel regelmatigiger voor. Als vorm van bestrijding van het 'natte vinger-werk' (iets wat bij jagerwaarnemingen ook bij ervaren waarnemers markant vaak voorkomt) en als uitbreiding aan de kennis van jager-kleden bleek de indeling uiterst nuttig. Toch kon maximaal 5% van de waarnemingen tijdens zeetrek nauwkeurig op type worden gebracht (de indeling gaat uitsluitend voor adulte vogels op!).

1.2. Uiterst beknopte beschrijving van de diverse types (zie fig. 1.).

TYPE-nr.	BESCHR.
1.0	<u>ZUIVER LICHT FASE:</u> Zonder borstband, hoogstens kleine 'oeverloperachtige' aanzetten bij de schouder. Pelle contrasten. Helder witte onderdelen en nek.
0.9	<u>LICHT FASE:</u> Donkere, uitgebreide, borstbandaanzetten bij de schouder of smalle, vaak betr. vage, borstband. Overigens identiek aan type 1.0.
0.8	<u>LICHT FASE:</u> Duidelijke borstband, minder wit in de nek. Onderbuik verder donker dan voorgaande types.
0.7	<u>LICHT-INTERMEDIAIRE FASE:</u> Brede borstband, vrijwel geen wit meer in de nek (nog wél geel!). Onderbuik verder donker dan voorgaande types. Normale benaming: Lichte fase.

Figuur 1. Donkere en lichte kleurfase van de Kleine jager, uitgewerkt in de diverse variaties.

TYPE-nr.	BESCHR.
0.6	(LICHT-)INTERMEDIAIRE FASE: Volledig licht grijs/bruine onderdelen, opvallend lichte keel en duidelijke contrasten onder-bovendelen. Geen zuiver wit meer op de onderdelen.
0.5	INTERMEDIAIRE FASE: Meer neigend naar Donkere dan Lichte fase. Buik donkerder dan 0.6, minder lichte keel. Nog steeds duidelijk kleurverschil onder-bovendelen.
0.4	(DONKER-)INTERMEDIAIRE FASE: Onderdelen volledig bruin, egaler dan 0.5 met (plotseling) meer opvallende gele wangen. Kleurverschil onder-bovendelen.
0.3	DONKER-INTERMEDIAIRE FASE: Onderdelen iets lichter dan bovendelen, opvallend gele wangstreek. Onderdelen egaal donkerbruin. Normale benaming: Donkere fase.
0.2	DONKERE FASE: Onderdelen als bovendelen zeer donkerbruin. Gele wangstreek van zelfde afmetingen als bij 0.3 maar veel minder duidelijk.
0.1	DONKERE FASE: Geheel roetzwartachtig bruin met nog maar weinig afstekende kopkap en uiterst onduidelijk gele wangstreek van beduidend geringere oppervlakte als 0,2/3.
0.0	ZUIVER DONKERE FASE: Volledig roetzwarte vogel zonder kleurverschillen van enige betekenis.

1.3. Het voorkomen van de diverse types.

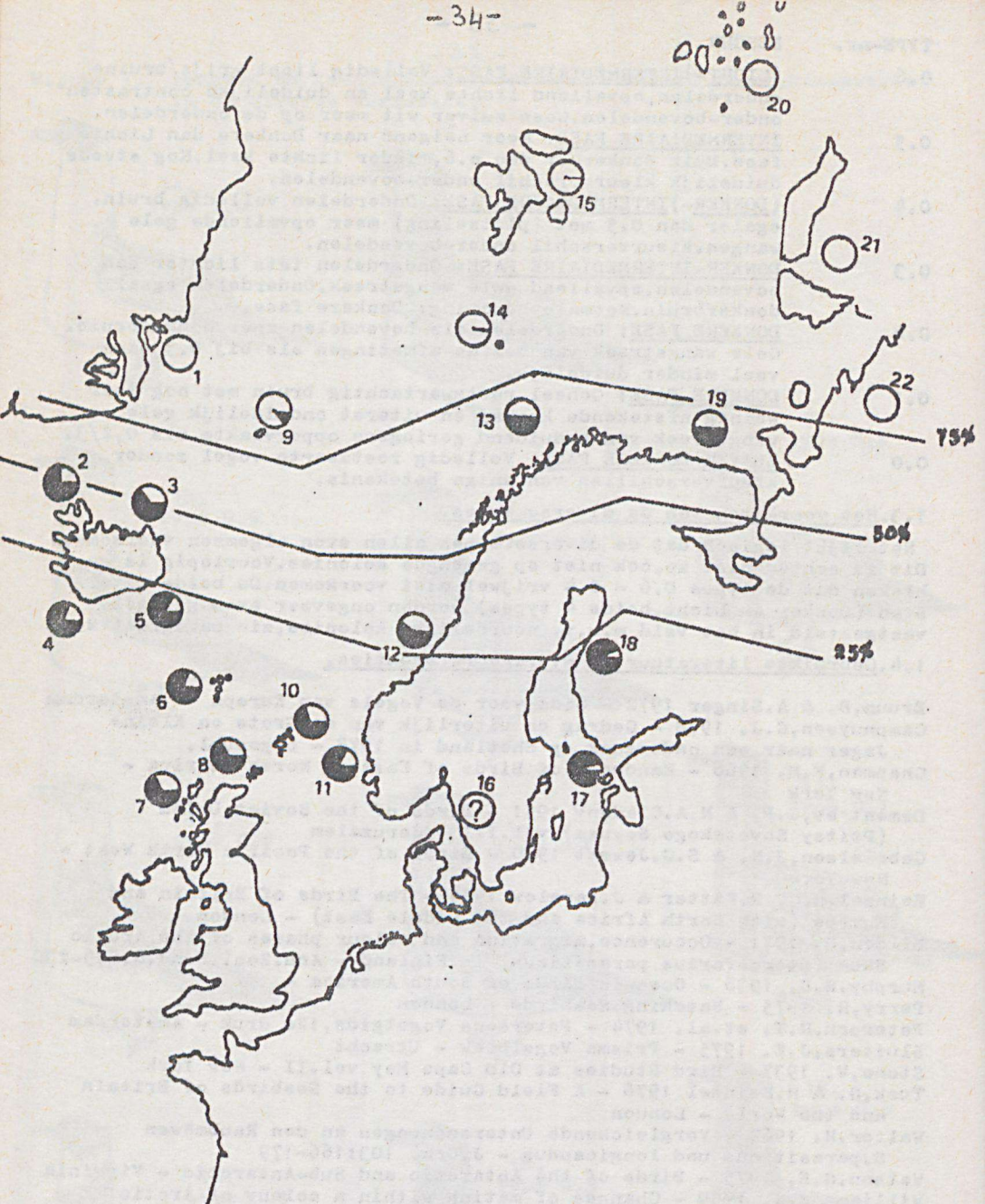
Het lijkt logisch dat de diverse types allen even algemeen voorkomen. Dit is echter niet zo, ook niet op gemengde kolonies. Voorlopig is gebleken dat de types 0.6 - 0.4 vrijwel niet voorkomen. De beide uitersten (Donker en Licht, beide 4 types) worden ongeveer even geregeld vastgesteld in het veld m.u.v. noordelijke kolonies, zie paragraaf 2..

1.4. Gebruikte literatuur en overige referenties.

- Bruun, B. & A. Singer 1972 - Gids voor de Vogels van Europa - Amsterdam
Camphuysen, C.J. 1978 - Gedrag en uiterlijk van de Grote en Kleine Jager naar een onderzoek op Shetland in 1978 - ongepubl.
Chapman, F.M. 1966 - Handbook of Birds of Eastern North America - New York
Dement'ev, G.P. & N.A. Gladkov 1951 - Birds of the Soviet Union (Ptitsy Sovetskogo Soyuza) vol. III - Jeruzalem
Gabrielson, J.N. & S.G. Jewett 1970 - Birds of the Pacific North West - New York
Heinzel, H., R. Fitter & J. Parslow 1974 - The Birds of Britain and Europe (with North Africa and the Middle East) - London
Hildén, O. 1971 - Occurrence, migration and colour phases of the Arctic Skua (*Stercorarius parasiticus*) in Finland - Ann. Zool. Fenn. 8:223-230
Murphy, R.C. 1936 - Oceanic Birds of South America -
Perry, R. 1975 - Watching Seabirds - London
Peterson, R.T. et al. 1974 - Petersons Vogelgids, 12e druk - Amsterdam
Sluiters, J.E. 1975 - Prisma Vogelboek - Utrecht
Stone, W. 1937 - Bird Studies at Old Cape May vol. II - New York
Tuck, G. & H. Heinzel 1978 - A Field Guide to the Seabirds of Britain and the World - London
Walter, H. 1962 - Vergleichende Untersuchungen an den Raubmöwen *S. parasiticus* und *longicaudus* - J. Orn. 103:166-179
Watson, G.E. 1975 - Birds of the Antarctic and Sub-Antarctic - Virginia
Williamson, K. 1959 - Changes of mating within a colony of Arctic Skuas - Bird Study 6:51-60
Witherby, H.F. et al. 1947 - Handbook of British Birds vol. V. - London

2. De "Polymorph ratio-cline".

Aan de hand van gegevens in de literatuur (zie kaartbijlage) werd iets duidelijk omtrent de verdeling Licht-Donkere fase van de Kleine Jager in een deel van zijn verspreidings gebied. Zie, voor een volledig begrip, met name het artikel van Southern (1943). De lijnen op de kaart geven de globale percentage-grenzen aan voor de Lichte fase.

Stercorarius parasiticus (L.)

'Polymorph ratio-cline'

1:20.000.000

POLYMORPH RATIO-CLINE van de STERCORARIUS PARASITICUS (L.)

kaartbijlage. --REFERENTIES--

nr.	regio	coördinaten (globaal)	PR-diagram
1.	Oost-Groenland	70-75° NB; 20-25° WL	o 100% • 0%
	-- A. Pedersen 1926*	100 % lf.	(Scoresby Sound)
	(B. Löppenthin 1932*)	100 % lf.	(idem.)
	(P. Tcherniakovsky 1939*)	100 % lf.	(idem.)
	C.G. & E.G. Bird 1941*	100 % lf.	(idem.)
	F. Salomonsen 1967	min. 75 % lf.	(Gothåb distrikten)
2.	IJsland I. - NW	≥ 65° NB; 20-25° WL	o 30% • 70%
	-- S.A. Bengston et al. 1973	38,5% lf.	
	B. Löppenthin 1934*	20 % lf.	
3.	IJsland II. - NO	≥ 65° NB; 15-20° WL	o 40% • 60%
	-- L.S.V. Venables 1939*	gem. 42 % lf.	
	S.A. Bengston et al. 1973	39,5% lf.	
4.	IJsland III. - ZW	< 65° NB; 20-23° WL	o 22% • 78%
	-- L.S.V. Venables 1939*	gem. 27,6% lf.	
	S.A. Bengston et al. 1973	17,7% lf.	
5.	IJsland IV. - ZO	< 65° NB; 15-20° WL	o 12% • 88%
	-- (W.M. Congreve & S.W.P. Freese 1930*)	10 % lf.	
	B.B. Roberts 1934*	10 % lf.	
	S.A. Bengston et al.	14,8% lf.	
6.	Färöes	62-63° NB; 8-9° WL	o 19% • 81%
	-- F. Salomonsen 1931*	15-20 % lf.	(Saxen, Stromp)
	K. Williamson 1942*	15 % lf.	(idem.)
	F. Salomonsen 1931*	2 % lf.	(Fjallavatn)
	K. Williamson 1942*	26 % lf.	(idem.)
	F. Salomonsen 1931*	25 % lf.	(Sörvaagsvatn)
	K. Williamson 1942*	15 % lf.	(Østerp)
	L.S.V. Venables 1939*	20-25 % lf.	
7.	Outer Hebrides	57-58° NB; 7-8° WL	o 35% • 65%
	-- E.T. Booth 1881-'87*	> 50 % lf.	(Caithness)
	R.N. Winall & G.K. Yeates 1932*	25 % lf.	(idem.)
	(J.A.H. Brown & T.E. Buckley 1888*)	40 % lf.	(Outer Hebr.)
8.	Orkney Isles	59° NB; 2-3° WL	o 35% • 65%
	-- D. Lack 1943*	45 % lf.	(Hoy)
	D. Lack 1943*	25 % lf.	(Papa Westray)
9.	Jan Mayen	72° NB; 9° WL	o 90% • 10%
	-- F. Fischer & A. von Pelzeln 1886*	99 % lf.	
	O.R. Seligman & J.M. Willcox 1940*	90 % lf.	
10.	Shetland Isles	61° NB; 1-2° WL	o 30,5% • 69,5%
	-- C.J. Camphuysen 1978	gem. 18,7% lf.	(Noss, Bressay, Fetlar, Unst)
	L.S.V. & U.M. Venables 1955	25-30 % lf.	
	A.H. Evans & T. Buckley 1899*	> 50 % lf.	
	(W.E. Glegg 1927*)	30 % lf.	
	F. Pitt 1923*	50 % lf.	
	R.M. Barrington 1890*	25 % lf.	(Foula)
	H. Saunders 1880*	< 50 % lf.	(Noss)
	L.S.V. Venables & H.N. Southern 1934*	17 % lf.	(Noss)
	L.S.V. Venables & H.N. Southern 1935*	26 % lf.	

nr.	regio	coördinaten (globaal)	PR-diagram
(10.)		-- G.T.Kny 1942*	26 % lf. (Noss)
		R.Meinertzhagen 1941*	14 % lf.
		E.Selous 1902*	40 % lf.
11.	Noorwegen I.	-ZW 58-64°NB; ±5 °OL	o 17,5% • 82,5%
		-- H.Løvenskiold 1920*	4 % lf. (Jaederen)
		R.Collet 1921*	31 % lf. (Smølen)
12.	Noorwegen II.	-W 64-70°NB; 10-20°OL	o 40 % • 60 %
		-- O.Zedlitz 1911*	<50 % lf. (Vigden Isl.)
		H.J.Pearson & E.Bidwell 1894*	<50 % lf. (Lofoten Isl.)
		G.J.Van Oordt 1922*	<50 % lf. (Norland)
13.	Scandinavië N.	70-72°NB; 20-30°OL	o 50 % • 50 %
		-- R.Collet 1872*	57 % lf.
		R.Collet 1880*	50 % lf. (Forsanger)
		R.Collet 1921*	50 % lf. (Gamvik)
		M.T.von Heuglin 1871*	<50 % lf. (Finmark)
		I.Hortling 1933*	50 % lf. (Petsamo)
		H.M.S.Blair 1936*	50 % lf. (Varanger)
		L.S.V.Venables 1937*	55 % lf. (idem.)
		J.G.Williams 1941*	<50 % lf. (idem.)
		H.F.Witherby 1900*	<50 % lf. (Vardø)
14.	Bear Island	74° NB; 2-3° OL	o 99 % • 1 %
		-- A.Koenig 1911*	99 % lf.
		O.Zedlitz 1911*	99 % lf.
		G.C.L.Bertram & D.Lack 1933*	99 % lf.
15.	Spitsbergen	75-81°NB; 10-26°OL	o 99,5% • 0,5%
		-- E.Evans & W.Sturge 1859*	>99 % lf.
		A.Newton 1865*	100 % lf.
		A.J.Malmgren 1865*	100 % lf.
		A.E.Eaton 1874*	100 % lf.
		A.H.Cocks 1882*	100 % lf.
		T.Longstaff 1924*	>99 % lf.
		F.A.Montagne 1926*	>99 % lf.
		J.H.McNeille et.al. 1931*	>99 % lf.
		A.Walther 1890*	100 % lf.
		A.Trevor-Battye 1897*	>99 % lf.
		A.Koenig 1911*	>99 % lf.
		G.T.Dalgety 1927*	100 % lf.
16.	Zweden ZW	58-59°NB; 10-12°OL	o ? • ?
		-- Geen gegevens voorhanden.	
17.	Finland I.	-ZW 59-61°NB; 20-22°OL	o 5 % • 95 %
		-- L.Hortling 1921*	<5 % lf.
		Forstén & Tuominen (1968)	
		in O.Hildén 1971	4,5%lf.
18.	Finland II.	-NO Botnische	
		Golf 61-65°NB; 20-23°OL	o 6 % • 94 %
		-- O.Hildén 1971	6 % lf.
19.	Moermansk distrikt	66-70°NB; 30-40°OL	o 50 % • 50 %
		--(H.J.Pearson 1896*)	50 % lf.
		H.J.Pearson 1899*	50 % lf.
		H.J.Pearson 1904*	>50 % lf.
		P.Rüthke 1939*	>50 % lf.
		(H.F.Witherby 1900*)	66 % lf.
		(T.Pleske 1886*)	100 % lf.
20.	Franz Josefsland	±80° NB; 40-65°OL	o 100 % • 0 %
		--(F.G.Jackson 1899*)	100 % lf.
		R.Collet & F.Nansen 1899*	100 % lf.
		G.P.Gorbunov 1932*	>99 % lf.

nr.	regio	coördinaten (globaal)	PR-diaagram
21.	Nova Zembla	70-77°NB; 50-65°OL	o 100 % • 0 %
	— H.J. Pearson 1898*		100 % lf.
	— G. Gillet 1870*		100 % lf.
22.	USSR-NW	65-68°NB; 40-60°OL	o 100 % • 0 %
	— A. Trevor-Battye 1895*		100 % lf.
	— H. Seebohm 1901*		100 % lf.

LITERATUURREFERENTIES

- Camphuysen, C.J. 1978 - Uitwerkingen Kleine Jagergegevens, Shetlands '78
onpubliceerd
- Bengtson, S.A. & D.F. Owen 1973 - Polymorphism in the Arctic Skua (*Stercorarius parasiticus*) in Iceland.
Ibis 115:87-92
- Dementiev, G.P. & N.A. Gladkov 1951 - Birds of the Soviet Union vol III.
Jeruzalem
- Hildén, O. 1971 - Occurrence, migration and colour phases of the Arctic Skua (*Stercorarius parasiticus*) in Finland
Ann. Zool. Fenn. 8:223-230
- Salomonsen, F. 1967 - Fuglene på Grønland Kopenhagen
- Southern, H.N. 1943 - The two phases of *Stercorarius parasiticus* (L.)
Ibis 85:443-485
- Venables, L.S.V. & U.M. Venables 1955 - Birds and Mammals of Shetland London
- Vocus, prof. dr. K.H. 1960 - Atlas of European Birds Amsterdam & London

N.B.

Alle met een asterisk gemerkte referenties zijn afkomstig uit het artikel van Southern (1943)

N.B.2.

Indien in de referentielijst de auteur tussen haakjes is vermeld is de opgegeven faseproportie op onvoldoende gegevenmateriaal gebaseerd

Amsterdam 1979
C.J. Camphuysen
postbus 53153
Amsterdam